

**ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΜΕ ΤΗΝ
ΟΜΑΔΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟ ΚΑΙ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΨΗΦΙΑΚΩΝ
ΜΕΣΩΝ**

**DISTANCE LEARNING ABOUT RELIGIOUS USING THE
COLLABORATIVE METHOD AND THE USE OF DIGITAL
MEDIA**

Ιωάννης Τάτσης, M.Th., Θεολόγος εκπαιδευτικός,
Γενικό Λύκειο Παραμυθιάς, ioanistatsis@gmail.com

Ioannis Tatsis, M.Th., Teacher of Theology,
Lyceum of Paramythia, ioanistatsis@gmail.com

Περίληψη

Η εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αμέσως μετά την αναστολή λειτουργίας των σχολικών μονάδων την άνοιξη του 2020 εξαιτίας της πανδημίας, δημιούργησε την επιτακτική ανάγκη εκπόνησης και εφαρμογής νέων διδακτικών σεναρίων, προσαρμοσμένων κατάλληλα στη νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα. Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται ένα σενάριο διδασκαλίας για τις θρησκείες, που εφαρμόστηκε δύο φορές σε τμήματα της Β΄ τάξης Λυκείου, στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών. Είναι δομημένο με τρόπο κατάλληλο για διδασκαλία εξ αποστάσεως ενώ ταυτόχρονα στηρίζεται στις αρχές της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας. Όπως όλα τα σεναρία που σχεδιάζονται για διδασκαλία εξ αποστάσεως, απαιτεί τη χρήση ψηφιακών μέσων και την καλλιέργεια των ψηφιακών δεξιοτήτων των μαθητών. Η εφαρμογή του σεναρίου στην πράξη ανέδειξε κάποιες αδυναμίες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, κυρίως λόγω του αιφνιδιαστικού τρόπου της εφαρμογής της, αλλά και τις πολλές δυνατότητες που υπάρχουν ώστε μελλοντικά να υλοποιείται με τρόπο αρτιότερο και με τη συμμετοχή όλων των μαθητών χωρίς εξαιρέσεις και αποκλεισμούς.

Λέξεις κλειδιά: μάθημα θρησκευτικών, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ομαδοσυνεργατική μέθοδος, ψηφιακά μέσα

Abstract

The implementation of distance education immediately after the suspension of schools in the spring of 2020 due to the pandemic, created the urgent need to develop and implement new teaching scenarios, adapted to the new educational reality. This article presents a teaching scenario for religions, which was applied twice in sections of the 2nd grade of Lyceum, in the context of the Religious Education course. It is structured in a way suitable for distance learning while at the same time it is based on the principles of the collaborative teaching method. Like all scenarios designed for distance learning, it requires the use of digital media and the cultivation of students' digital skills. The implementation of the scenario in practice highlighted some weaknesses of distance education, mainly due to the sudden way of its implementation, but also the many possibilities that exist to be implemented in the future in a more complete way and with the participation of all students without exceptions and exclusions.

Key words: Religious Education course, distance education, collaborative method, digital media

Εισαγωγή

Η αναστολή λειτουργίας των σχολικών μονάδων στις 11 Μαρτίου 2020 με απόφαση της κυβέρνησης στα πλαίσια της λήψης μέτρων προστασίας του πληθυσμού από τον κορωνοϊό, όπως έγινε και στις περισσότερες άλλες χώρες του κόσμου, σηματοδότησε αυτόματα την ανάγκη γρήγορης οργάνωσης και υλοποίησης νέων διδακτικών σεναρίων κατάλληλων για διδασκαλία εξ αποστάσεως.

Το σενάριο που παρουσιάζεται στην μελέτη αυτή εφαρμόστηκε δύο φορές για να υπηρετήσει την εξ αποστάσεως διδασκαλία των μαθητών δύο τμημάτων της Β΄ τάξης του Γενικού Λυκείου Παραμυθιάς. Αφορά στη διδασκαλία για τέσσερις μεγάλες θρησκείες του κόσμου και συγκεκριμένα το Ισλάμ, τον Ιουδαϊσμό, τον Ινδουϊσμό και τον Βουδισμό.

Μετά τα αρχικά στοιχεία της ταυτότητας του σεναρίου δίνονται οι στόχοι, η συνοπτική και η αναλυτική του περιγραφή και ο εκτιμώμενος χρόνος υλοποίησης του. Το θεωρητικό πλαίσιο του σεναρίου έχει μετακινηθεί στην πρώτη υποενότητα του παρόντος άρθρου και περιγράφεται με τρόπο αναλυτικό και την απαραίτητη επιστημονική τεκμηρίωση.

Ακολουθούν τα φύλλα εργασίας που αφορούν σε τέσσερις ομάδες μαθητών. Είναι ίδια ως προς τη δομή και τα ζητούμενα από τις ομάδες των μαθητών, διαφέρουν όμως ως προς τη θρησκεία που η κάθε ομάδα καλείται να μελετήσει αλλά και το υλικό του Φωτόδεντρου που δίνεται για επεξεργασία και χρήση.

Τέλος, διατυπώνεται ένας αναλυτικός αναστοχασμός, με τη μορφή απαντήσεων σε συγκεκριμένα ερωτήματα, που αφορά στην επίτευξη των στόχων του σεναρίου αλλά και την

υλοποίησή του με την μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, για την οποία καταγράφονται προβληματισμοί αλλά και δυνατότητες βελτίωσης.

1. Θεωρητικό πλαίσιο

Η επιτακτική ανάγκη οργάνωσης και υλοποίησης της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης τον καιρό της πανδημίας απαιτούσε προσαρμογή των διδακτικών σεναρίων στη νέα πραγματικότητα. Έτσι δημιουργήθηκαν νέα σενάρια για διδασκαλία εξ αποστάσεως αλλά χωρίς να εγκαταλείπονται οι βασικές αρχές της παιδαγωγικής επιστήμης, που συνδυάστηκαν με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων των μαθητών.

Το σενάριο αυτό για τη διδασκαλία των θρησκευτών εφαρμόστηκε σε μαθητές της Β΄ τάξης Γενικού Λυκείου με σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία αλλά και ασύγχρονη εργασία των μαθητών ανά ομάδες. Το σενάριο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με την ομαδοσυναργατική μέθοδο διδασκαλίας ώστε η αλληλεπίδραση και η συνεργασία μεταξύ των μαθητών, βασικά γνωρίσματα της ομαδοσυνεργατικότητας (Ματσαγγούρας, 1995; Τσαγκαρλή - Διαμάντη, 2000) να λειτουργήσουν, πέραν της επίτευξης των παιδαγωγικών στόχων, και ως μέσα διεξόδου των μαθητών από τον υποχρεωτικό εγκλεισμό που επέβαλε η πανδημία (Παπαγεωργίου, 2020).

Επιπλέον, η διδασκαλία για τις θρησκείες έγινε με την υιοθέτηση των αρχών του κοινωνικού εποικοδομισμού (Vygotsky, 1978) με τους μαθητές να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο και τον εκπαιδευτικό να έχει κυρίως ρόλο συντονιστή και εμπνευστή της προσπάθειας των μαθητών. Άλλωστε οι οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς που εξέδωσε το Υπουργείο Παιδείας έκαναν λόγο για διδακτικές παρεμβάσεις που θα στόχευαν στην επανάληψη και εμπέδωση της ήδη διδαχθείσας ύλης στη διάρκεια της δια ζώσης διδασκαλίας και όχι στην κάλυψη νέας ύλης (ΥΠΑΙΘ, 2020), κυρίως γιατί η συμμετοχή των μαθητών στην εξ αποστάσεως διδασκαλία δεν μπορούσε να είναι δεδομένη για το σύνολο των μαθητών λόγω έλλειψης των απαραίτητων τεχνικών μέσων. Και πράγματι κατά την υλοποίηση του σεναρίου καταγράφηκε η απουσία τριών μαθητών. Για το λόγο αυτό το σενάριο στοχεύει στην εμπέδωση της διδασκαλίας για τέσσερις μεγάλες θρησκείες του κόσμου, τον εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών για αυτές και την παραγωγή σύντομου μεν αλλά περιεκτικού λόγου από τους ίδιους τους μαθητές που να συμπυκνώνει τις γνώσεις τους για τις θρησκείες.

Η χρήση των ψηφιακών μέσων στην υλοποίηση του σεναρίου ακολουθεί το μοντέλο των τριών κύκλων (Κουτσογιάννης κ.ά., 2011). Τα ψηφιακά μέσα χρησιμοποιούνται ως μέσα γραμματισμού των μαθητών και έτσι το σενάριο κινείται στο πλαίσιο του δεύτερου κύκλου του μοντέλου. Ειδικότερα, καλλιεργείται η γνώση των μαθητών για τις θρησκείες του κόσμου και την επίδρασή που αυτές ασκούν στην κοινωνική ζωή και την ιστορική πορεία των λαών αλλά και ο οπτικός γραμματισμός (Debes, 1969) με τη μελέτη των συμβόλων και των εποπτικών στοιχείων των θρησκειών. Επιπλέον καλλιεργείται ο

ψηφιακός γραμματισμός των μαθητών (Bawden & Robinson, 2002; Τζιφόπουλος, 2010) και εμπλουτίζεται με στοιχεία που αφορούν στις απαραίτητες γνώσεις για τη συμμετοχή σε σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τους κανόνες με τους οποίους αυτή λειτουργεί αλλά και την επεξεργασία συνεργατικών εγγράφων που γίνεται με τρόπο ασύγχρονο από ομάδες μαθητών στους οποίους δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης και επεξεργασίας του καθενός εγγράφου από τον θεολόγο εκπαιδευτικό. Στο ίδιο πλαίσιο του ψηφιακού γραμματισμού οι μαθητές μελετούν και επεξεργάζονται, πέραν του υλικού του σχολικού βιβλίου, ψηφιακά αντικείμενα του Φωτόδεντρου, ενώ καλλιεργείται και ο κριτικός ψηφιακός τους γραμματισμός, καθώς καλούνται να επιλέξουν με τρόπο προσεκτικό στοιχεία για τις θρησκείες με «ελεύθερη» αλλά ασφαλή αναζήτηση στο διαδίκτυο.

Η στοχοθεσία του διδακτικού σεναρίου δομείται σύμφωνα με το μοντέλο του ρόμβου (Κουτσογιάννης, 2012) και οι στόχοι που περιγράφονται αναλυτικά σε αυτό κινούνται εντός της ζώνης επικείμενης ανάπτυξης των μαθητών (Vygotsky, 1978).

2. Ταυτότητα του σεναρίου

Τίτλος: Θρησκείες του κόσμου

Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά

Τάξη που απευθύνεται: Β΄ Λυκείου

Θεματική Ενότητα: Θ.Ε. 4.4 Ιστορία του Φακέλου Μαθήματος (Φάκελος, 2019) και κεφ. Β΄ του παλιού βιβλίου Θρησκευτικών (Δρίτσας κ.ά., 2012). Στο νέο μεταβατικό βιβλίο Θρησκευτικών Β΄ Λυκείου (2020) υπάρχουν αντίστοιχες ενότητες στο κεφ. 4, σελ. 120-140.

Χρονική διάρκεια: Δύο (2) διδακτικές ώρες με σύγχρονη τηλεεκπαίδευση και ενδιάμεση ασύγχρονη εξ αποστάσεως εργασία των μαθητών.

3. Διδακτικοί Στόχοι (με βάση το μοντέλο του ρόμβου)

A. Γνώσεις για τα Θρησκευτικά

Οι μαθητές αναμένεται

- Να εμπεδώσουν τα βασικά στοιχεία τεσσάρων μεγάλων θρησκειών του κόσμου (Ισλάμ, Ιουδαϊσμός, Ινδουϊσμός, Βουδισμός).
- Να μελετήσουν τον ρόλο των θρησκειών στη διαμόρφωση του πολιτισμού των κοινωνιών.
- Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα θρησκευτικά μνημεία και σύμβολα.

B. Γνώσεις για τον κόσμο

Οι μαθητές αναμένεται

- Να μελετήσουν την εξάπλωση στον παγκόσμιο χάρτη των μεγάλων θρησκειών.
- Να προβληματιστούν σχετικά με την επιρροή των θρησκειών στις μεταξύ των χωρών σχέσεις (π.χ. ιεροί πόλεμοι).
- Να μελετήσουν την ραγδαία εξάπλωση κάποιων θρησκειών σε παγκόσμια κλίμακα (π.χ. Ισλάμ) και την τοπικότητα άλλων θρησκειών (π.χ. Ινδουϊσμός).

Γ. Γραμματισμοί

Οι μαθητές επιδιώκεται

- Να εμπλουτίσουν το θρησκευτικό γραμματισμό τους με θρησκευολογικά στοιχεία, με γνώσεις για τις θρησκείες του κόσμου.
- Στο πλαίσιο καλλιέργειας του ψηφιακού γραμματισμού τους, να εξοικειωθούν με τη χρήση των εργαλείων της google και συγκεκριμένα την επεξεργασία συνεργατικών εγγράφων.
- Να μάθουν να αναζητούν πληροφορίες και εικόνες στο Φωτόδεντρο ανάλογα με το περιεχόμενο της Θ.Ε. που μελετούν (με φίλτρα).

Δ. Διδακτικές πρακτικές

Εφαρμογή των αρχών του εποικοδομισμού με τον ρόλο του εκπαιδευτικού να είναι κυρίως υποστηρικτικός και ενισχυτικός της εργασίας των μαθητών. Οι μαθητές καλούνται να εργαστούν ομαδοσυνεργατικά, με εξ αποστάσεως επικοινωνία μεταξύ τους, χωρισμένοι σε τέσσερις ομάδες, και να επεξεργαστούν από κοινού τέσσερα συνεργατικά έγγραφα ψηφιακών παρουσιάσεων (google presentation). Όσον αφορά στη χρήση των Ψηφιακών Μέσων (ΨΜ) το σενάριο στοχεύει στην προσέγγιση του δεύτερου κύκλου, σύμφωνα με το μοντέλο των τριών κύκλων. Οι μαθητές καλούνται να χρησιμοποιήσουν οι ίδιοι τα ΨΜ, να αναζητήσουν πληροφορίες στο Φωτόδεντρο αλλά και να συντάξουν ψηφιακό κείμενο παρουσίασης των βασικών στοιχείων μίας θρησκείας ανά ομάδα μαθητών.

4. Συνοπτική περιγραφή

Καθώς η σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει, σύμφωνα με τις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας, χαρακτήρα εμπέδωσης της ήδη διδαχθείσας ύλης, με το σενάριο επιδιώκεται η σύνοψη των σημαντικών στοιχείων τεσσάρων μεγάλων θρησκειών του κόσμου, για τις οποίες έχει προηγηθεί αναλυτική διδασκαλία στην τάξη. Η επανάληψη και εμπέδωση της ύλης γίνεται με ενεργητικό τον ρόλο των μαθητών που καλούνται να χρησιμοποιήσουν τις ήδη διδαχθείσες από το σχολικό βιβλίο Θεματικές Ενότητες, τις σημειώσεις τους στο τετράδιο από τις παραδόσεις στην τάξη, στοιχεία του Φωτόδεντρου και να τα επεξεργαστούν με την βοήθεια ψηφιακών εργαλείων. Σε δεύτερο χρόνο (2η διδακτική παρέμβαση) οι μαθητές θα κληθούν να παρουσιάσουν στην ολομέλεια των μαθητών την εργασία τους, να απαντήσουν σε ερωτήματα των συμμαθητών τους και να γίνει σύντομη

συζήτηση για τη θρησκεία που έχουν αναλάβει να παρουσιάσουν στη διάρκεια σύγχρονης εξ αποστάσεως διδασκαλίας.

5. Αναλυτική περιγραφή

Το σενάριο θα εφαρμοστεί στη διάρκεια δύο σύγχρονων εξ αποστάσεως παρεμβάσεων σε ψηφιακή τάξη μέσω της πλατφόρμας cisco webex του Υπουργείου Παιδείας με χρονική απόσταση μίας εβδομάδας. Ανάμεσα στις δύο παρεμβάσεις θα υπάρξει ασύγχρονη εργασία των μαθητών σε κοινόχρηστα έγγραφα παρουσιάσεων (google presentation) ανά ομάδες, με τακτική υποστήριξη από τον διδάσκοντα που θα παρεμβαίνει με ανάρτηση σχολίων έως την τελική συμπλήρωση των ψηφιακών παρουσιάσεων από τους μαθητές. Επιπλέον θα χρησιμοποιηθούν οι δυνατότητες επικοινωνίας της πλατφόρμας webex (chat).

Στην πρώτη παρέμβαση, με σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση, παρουσιάζεται από τον εκπαιδευτικό ο κεντρικός στόχος του μαθήματος, που είναι η εμπέδωση των γνώσεων για τις θρησκείες που έχουν ήδη διδαχθεί οι μαθητές αλλά και ο εμπλουτισμός των γνώσεων αυτών με στοιχεία που περιέχονται στο ψηφιακό υλικό του Φωτόδεντρου. Για το σκοπό αυτό θα δοθούν μέσω των Φύλλων εργασίας στην κάθε ομάδα των μαθητών οι ηλεκτρονικοί σύνδεσμοι προς συγκεκριμένα αντικείμενα του Φωτόδεντρου που αφορούν στις θρησκείες που επεξεργάζεται η καθεμιά ομάδα μαθητών. Επιπλέον δίνεται η δυνατότητα προσεκτικής αναζήτησης επιπλέον στοιχείων μέσω των γνωστών μηχανών αναζήτησης (<http://www.google.gr>, <https://www.bing.com>, κ.α.).

Παρουσιάζονται στους μαθητές (Share Content) οι κενές ψηφιακές παρουσιάσεις για τα τέσσερα θρησκευόμενα (Ισλάμ, Ιουδαϊσμός, Ινδουϊσμός, Βουδισμός) στις οποίες είναι αποτυπωμένα από τον διδάσκοντα τα ζητούμενα που πρέπει να συμπληρωθούν από τους μαθητές και συγκεκριμένα: Ιδρυτής της θρησκείας, Αριθμός πιστών στον κόσμο, Χώρες που υπάρχουν πιστοί (ενδεικτικά), Ιερά βιβλία, Ιερείς, ιερή ημέρα της εβδομάδας / θρησκευτικές γιορτές, Ο Θεός, Η μετά θάνατον ζωή, Βασικές διδασκαλίες (τουλάχιστον τρεις), άλλα στοιχεία για τη θρησκεία (μικρό κείμενο που θα επιλέξει η ομάδα), φωτογραφίες που να σχετίζονται με τη θρησκεία αυτή (ενδεικτικά: ιερή πόλη, εικόνα, φωτογραφία ιερού - ναού, ιερό σύμβολο). Τα παραπάνω δίνονται και για τις τέσσερις θρησκείες και τα προετοιμασμένα ψηφιακά έγγραφα παρουσιάσεων είναι πανομοιότυπα.

Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ότι θα εργαστούν κατά ομάδες. Σε ανοιχτό έγγραφο Υπολογιστικού Φύλλου google, το οποίο προβάλλεται σε όλους, με τη σύμφωνη γνώμη τους και με συζήτηση συγκροτούν τις ομάδες, τέσσερις των τεσσάρων ή πέντε μελών η καθεμία. Στα μέλη κάθε ομάδας θα αποσταλούν μετά το τέλος της πρώτης παρέμβασης τα email Πρόσκλησης επεξεργασίας της ψηφιακής παρουσίασης google.

Επισημαίνεται στους μαθητές ότι για την ορθή συμπλήρωση των στοιχείων που ζητούνται στις ψηφιακές παρουσιάσεις θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν το κείμενο της

Θεματικής Ενότητας του βιβλίου τους και τα αντικείμενα του Φωτόδεντρου που υπάρχουν στα Φύλλα εργασίας που θα τους σταλούν με email και να συνεργαστούν μεταξύ τους. Παράλληλα θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα σχόλια του εκπαιδευτικού που θα προστίθενται σε όσα εκείνοι θα συμπληρώνουν.

Στην δεύτερη παρέμβαση ο εκπαιδευτικός διαμοιράζει στην οθόνη της ψηφιακής τάξης τις ψηφιακές παρουσιάσεις που έχουν ετοιμάσει οι τέσσερις ομάδες των μαθητών, μία για κάθε θρησκεία. Οι μαθητές της κάθε ομάδας καλούνται να παρουσιάσουν στο σύνολο των συμμαθητών της τάξης τους την συμπληρωμένη ψηφιακή παρουσίαση google της ομάδας τους, με ανοιχτά τα μικρόφωνα των μελών της ομάδας και με σειρά που έχουν προαποφασίσει μεταξύ τους. Ο εκπαιδευτικός διακόπτει την παρουσίαση μόνο εάν είναι απαραίτητο μέσω σύντομων ερωτήσεων προκειμένου να υποβοηθήσει τους μαθητές στην πληρέστερη παρουσίαση του περιεχομένου των ψηφιακών εγγράφων. Στο τέλος κάθε παρουσίασης οι υπόλοιποι μαθητές μπορούν να θέσουν σύντομα ερωτήματα και να λάβουν απαντήσεις σχετικά με τη θρησκεία που παρουσιάστηκε. Η παρουσίαση κάθε ομάδας διαρκεί προκαθορισμένο χρόνο, ο οποίος ορίζεται στο Φύλλο εργασίας και ελέγχεται από τον εκπαιδευτικό ως προς την τήρησή του με σχετική ανοχή και ελαστικότητα.

Μετά το τέλος των παρουσιάσεων ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια των μαθητών της ψηφιακής τάξης σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για την εξάπλωση των θρησκειών στον κόσμο, την επιρροή τους στην πατρίδα μας και στις άλλες χώρες και τη σχέση τους με την καθημερινή κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Εξάγονται σύντομα συμπεράσματα.

6. Εκτιμώμενος χρόνος υλοποίησης

1η διδακτική ώρα: Γενική παρουσίαση του θέματος: 5 λεπτά - παρουσίαση ψηφιακών παρουσιάσεων και ζητούμενων: 15 λεπτά - συγκρότηση ομάδων εργασίας: 5 λεπτά - επεξήγηση φύλλων εργασίας: 10 λεπτά - επεξήγηση ζητούμενων για επόμενη εξ αποστάσεως διδασκαλία: 10 λεπτά.

2η διδακτική ώρα: Παρουσίαση των ψηφιακών παρουσιάσεων των θρησκειών από τις τέσσερις ομάδες μαθητών: 8 λεπτά ανά παρουσίαση x 4 ομάδες= 32 λεπτά – Συζήτηση στην ολομέλεια, εξαγωγή συμπερασμάτων: 13 λεπτά.

7. Φύλλα Εργασίας

Φύλλο Εργασίας (Ομάδα 1)

Να συμπληρώσετε την ψηφιακή παρουσίαση google presentation με τέσσερις (4) διαφάνειες σχετικές με τη θρησκεία του Ισλάμ. Σας ζητείται να συμπληρώσετε τα στοιχεία: Ιδρυτής της θρησκείας, Αριθμός πιστών στον κόσμο, Χώρες που υπάρχουν πιστοί

(ενδεικτικά), Ιερά βιβλία, Ιερείς, ιερή ημέρα της εβδομάδας / θρησκευτικές γιορτές, Ο Θεός, Η μετά θάνατον ζωή, βασικές διδασκαλίες (τουλάχιστον τρεις), άλλα στοιχεία για τη θρησκεία (μικρό κείμενο που θα επιλέξει η ομάδα), από μία έως τρεις φωτογραφίες που να σχετίζονται με τη θρησκεία αυτή (ενδεικτικά: ιερή πόλη, εικόνα, φωτογραφία ιερού - ναού, ιερό σύμβολο).

Τις Βασικές διδασκαλίες, τα άλλα στοιχεία για τη θρησκεία και τις φωτογραφίες της τέταρτης διαφάνειας θα συμπληρώσετε μετά από απόφαση όλων των μελών της ομάδας.

Για τη συμπλήρωση της ψηφιακής παρουσίασης για τον Χριστιανισμό θα λάβετε υπόψη:

Α) Όσα αναφέρονται στη Θ.Ε. 4.4 του σχολικού βιβλίου

Β) Τις σημειώσεις σας στα τετράδια από τα μαθήματα στην τάξη

Γ) Τα παρακάτω σχετικά αντικείμενα του Φωτόδεντρου:

- Ισλάμ: <http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/779>

-Η ιστορία της γένεσης του Ισλάμ: <http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/954>

- Βασικές αρχές του Ισλάμ: <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4262>

Δ) Στοιχεία που θα αναζητήσετε με τρόπο κριτικό από το διαδίκτυο.

Στο τέλος θα αποφασίσετε με ποιο τρόπο θα παρουσιάσετε το συμπληρωμένο έγγραφό σας στην ολομέλεια της τάξης στην επόμενη σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία (ποιος θα διαβάσει κάθε διαφάνεια, ποιος θα απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις των συμμαθητών σας κλπ).

Για την επίλυση προβλημάτων που αφορούν τόσο στην επεξεργασία της ψηφιακής παρουσίασης google όσο και στο περιεχόμενο της εργασίας σας ένα μέλος της ομάδας σας θα επικοινωνεί με τον καθηγητή στο email του ή μέσω viber. Όλοι θα λαμβάνετε υπόψη τα σχόλια που θα προσθέτει ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην ψηφιακή παρουσίαση που θα προετοιμάζετε ο καθηγητής σας.

Φύλλο Εργασίας (Ομάδα 2)

Να συμπληρώσετε την ψηφιακή παρουσίαση google presentation με τέσσερις (4) διαφάνειες σχετικές με τη θρησκεία του Ιουδαϊσμού. Σας ζητείται να συμπληρώσετε τα στοιχεία: Ιδρυτής της θρησκείας, Αριθμός πιστών στον κόσμο, Χώρες που υπάρχουν πιστοί (ενδεικτικά), Ιερά βιβλία, Ιερείς, ιερή ημέρα της εβδομάδας / θρησκευτικές γιορτές, Ο Θεός, Η μετά θάνατον ζωή, βασικές διδασκαλίες (τουλάχιστον τρεις), άλλα στοιχεία για τη θρησκεία (μικρό κείμενο που θα επιλέξει η ομάδα), από μία έως τρεις φωτογραφίες που να σχετίζονται με τη θρησκεία αυτή (ενδεικτικά: ιερή πόλη, εικόνα, φωτογραφία ιερού - ναού, ιερό σύμβολο).

Τις Βασικές διδασκαλίες, τα άλλα στοιχεία για τη θρησκεία και τις φωτογραφίες της τέταρτης διαφάνειας θα συμπληρώσετε μετά από απόφαση όλων των μελών της ομάδας.

Για τη συμπλήρωση της ψηφιακής παρουσίασης για τον Χριστιανισμό θα λάβετε υπόψη:

A) Όσα αναφέρονται στη Θ.Ε. 4.4 του σχολικού βιβλίου

B) Τις σημειώσεις σας στα τετράδια από τα μαθήματα στην τάξη

Γ) Τα παρακάτω σχετικά αντικείμενα του Φωτόδεντρου:

- Ιουδαϊσμός: <http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/781>

-Βασικές διδασκαλίες του Ιουδαϊσμού:

<http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4495>

- Η εβραϊκή θρησκεία: <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/869>

Δ) Στοιχεία που θα αναζητήσετε με τρόπο κριτικό από το διαδίκτυο.

Στο τέλος θα αποφασίσετε με ποιο τρόπο θα παρουσιάσετε το συμπληρωμένο έγγραφό σας στην ολομέλεια της τάξης στην επόμενη σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία (ποιος θα διαβάσει κάθε διαφάνεια, ποιος θα απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις των συμμαθητών σας κλπ).

Για την επίλυση προβλημάτων που αφορούν τόσο στην επεξεργασία της ψηφιακής παρουσίασης google όσο και στο περιεχόμενο της εργασίας σας ένα μέλος της ομάδας σας θα επικοινωνεί με τον καθηγητή στο email του ή μέσω viber. Όλοι θα λαμβάνετε υπόψη τα σχόλια που θα προσθέτει ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην ψηφιακή παρουσίαση που θα προετοιμάζετε ο καθηγητής σας.

Φύλλο Εργασίας (Ομάδα 3)

Να συμπληρώσετε την ψηφιακή παρουσίαση google presentation με τέσσερις (4) διαφάνειες σχετικές με τη θρησκεία του Ινδουισμού. Σας ζητείται να συμπληρώσετε τα στοιχεία: Ιδρυτής της θρησκείας, Αριθμός πιστών στον κόσμο, Χώρες που υπάρχουν πιστοί (ενδεικτικά), Ιερά βιβλία, Ιερείς, ιερή ημέρα της εβδομάδας / θρησκευτικές γιορτές, Ο Θεός, Η μετά θάνατον ζωή, βασικές διδασκαλίες (τουλάχιστον τρεις), άλλα στοιχεία για τη θρησκεία (μικρό κείμενο που θα επιλέξει η ομάδα), από μία έως τρεις φωτογραφίες που να σχετίζονται με τη θρησκεία αυτή (ενδεικτικά: ιερή πόλη, εικόνα, φωτογραφία ιερού - ναού, ιερό σύμβολο).

Τις Βασικές διδασκαλίες, τα άλλα στοιχεία για τη θρησκεία και τις φωτογραφίες της τέταρτης διαφάνειας θα συμπληρώσετε μετά από απόφαση όλων των μελών της ομάδας.

Για τη συμπλήρωση της ψηφιακής παρουσίασης για τον Χριστιανισμό θα λάβετε υπόψη:

A) Όσα αναφέρονται στη Θ.Ε. 4.4 του σχολικού βιβλίου

B) Τις σημειώσεις σας στα τετράδια από τα μαθήματα στην τάξη

Γ) Τα παρακάτω σχετικά αντικείμενα του Φωτόδεντρου:

- Ινδουϊσμός: <http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/775>

- Ινδουϊσμός - Βασικές έννοιες: <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4522>

- Ινδουϊσμός - Θεότητες, βασικές αρχές, κανόνες θρησκευτικής ζωής:

<http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4539>

Δ) Στοιχεία που θα αναζητήσετε με τρόπο κριτικό από το διαδίκτυο.

Στο τέλος θα αποφασίσετε με ποιο τρόπο θα παρουσιάσετε το συμπληρωμένο έγγραφό σας στην ολομέλεια της τάξης στην επόμενη σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία (ποιος θα διαβάσει κάθε διαφάνεια, ποιος θα απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις των συμμαθητών σας κλπ).

Για την επίλυση προβλημάτων που αφορούν τόσο στην επεξεργασία της ψηφιακής παρουσίασης google όσο και στο περιεχόμενο της εργασίας σας ένα μέλος της ομάδας σας θα επικοινωνεί με τον καθηγητή στο email του ή μέσω viber. Όλοι θα λαμβάνετε υπόψη τα σχόλια που θα προσθέτει ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην ψηφιακή παρουσίαση που θα προετοιμάζετε ο καθηγητής σας.

Φύλλο Εργασίας (Ομάδα 4)

Να συμπληρώσετε την ψηφιακή παρουσίαση google presentation με τέσσερις (4) διαφάνειες σχετικές με τη θρησκεία του Βουδισμού. Σας ζητείται να συμπληρώσετε τα στοιχεία: Ιδρυτής της θρησκείας, Αριθμός πιστών στον κόσμο, Χώρες που υπάρχουν πιστοί (ενδεικτικά), Ιερά βιβλία, Ιερείς, ιερή ημέρα της εβδομάδας / θρησκευτικές γιορτές, Ο Θεός, Η μετά θάνατον ζωή, βασικές διδασκαλίες (τουλάχιστον τρεις), άλλα στοιχεία για τη θρησκεία (μικρό κείμενο που θα επιλέξει η ομάδα), από μία έως τρεις φωτογραφίες που να σχετίζονται με τη θρησκεία αυτή (ενδεικτικά: ιερή πόλη, εικόνα, φωτογραφία ιερού - ναού, ιερό σύμβολο).

Τις Βασικές διδασκαλίες, τα άλλα στοιχεία για τη θρησκεία και τις φωτογραφίες της τέταρτης διαφάνειας θα συμπληρώσετε μετά από απόφαση όλων των μελών της ομάδας.

Για τη συμπλήρωση της ψηφιακής παρουσίασης για τον Χριστιανισμό θα λάβετε υπόψη:

A) Όσα αναφέρονται στη Θ.Ε. 4.4 του σχολικού βιβλίου

Β) Τις σημειώσεις σας στα τετράδια από τα μαθήματα στην τάξη

Γ) Τα παρακάτω σχετικά αντικείμενα του Φωτόδεντρου:

- Βουδισμός: <http://photodentro.edu.gr/v/item/video/8522/782>

- Βουδισμός (συλλογή εικόνων): <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/3837>

- Η κινεζική θρησκεία: <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4534>

Δ) Στοιχεία που θα αναζητήσετε με τρόπο κριτικό από το διαδίκτυο.

Στο τέλος θα αποφασίσετε με ποιο τρόπο θα παρουσιάσετε το συμπληρωμένο έγγραφό σας στην ολομέλεια της τάξης στην επόμενη σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία (ποιος θα διαβάσει κάθε διαφάνεια, ποιος θα απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις των συμμαθητών σας κλπ).

Για την επίλυση προβλημάτων που αφορούν τόσο στην επεξεργασία της ψηφιακής παρουσίασης google όσο και στο περιεχόμενο της εργασίας σας ένα μέλος της ομάδας σας θα επικοινωνεί με τον καθηγητή στο email του ή μέσω viber. Όλοι θα λαμβάνετε υπόψη τα σχόλια που θα προσθέτει ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην ψηφιακή παρουσίαση που θα προετοιμάζετε ο καθηγητής σας.

8. Αναστοχασμός

Υλοποιήθηκε το σενάριο σύμφωνα με τον σχεδιασμό και τους στόχους του;

Το σενάριο υλοποιήθηκε με επιτυχία στη διάρκεια δύο (2) διδακτικών ωρών σύγχρονης εξ αποστάσεως διδασκαλίας μέσω της πλατφόρμας cisco webex, τον Απρίλιο του 2020 οπότε τα σχολεία ήταν κλειστά λόγω πανδημίας, καθώς και με ασύγχρονη εργασία των ομάδων των μαθητών ανάμεσα στις δύο συναντήσεις.

Οι στόχοι επιτεύχθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος τους, οι γνώσεις για τις θρησκείες του κόσμου εμπεδώθηκαν από τους μαθητές και αναπτύχθηκε προβληματισμός και διάλογος για την επιρροή των θρησκειών στον κόσμο. Οι μαθητές εμπλούτισαν τον ψηφιακό τους γραμματισμό με την εξοικείωση χρήσης της πλατφόρμας σύγχρονης τηλεκπαίδευσης webex, την επεξεργασία συνεργατικών εγγράφων παρουσίασης της google και την χρήση αντικειμένων του Φωτόδεντρου. Όπου χρειάστηκε υπήρξε εξατομικευμένη παρέμβαση του εκπαιδευτικού για την εξοικείωση με τα ψηφιακά εργαλεία κάποιων μαθητών που δυσκολεύτηκαν, κυρίως με επικοινωνία μέσω του viber.

Προκάλεσε το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων;

Οι μαθητές εμφάνισαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς για εκείνους ήταν πρωτόγνωρος ο τρόπος εργασίας μέσω σύγχρονης τηλεκπαίδευσης αλλά και μέσω της επεξεργασίας συνεργατικού εγγράφου ομαδικά. Επιπλέον η αποτύπωση της εργασίας τους σε ψηφιακό

έγγραφο αλλά και η διαδικασία παρουσίασης του εγγράφου στους συμμαθητές τους, ενώ αρχικά τους δημιούργησε απορίες στον τρόπο που θα γινόταν η όλη διαδικασία, τελικά την βρήκαν ευχάριστη και εξέφρασαν την επιθυμία να κάνουν και άλλες εργασίες με τον ίδιο τρόπο.

Συμμετείχαν οι εκπαιδευόμενοι ενεργητικά στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Οι περισσότεροι μαθητές συμμετείχαν στις διδακτικές παρεμβάσεις και ο καθένας έλαβε ρόλο στην ομάδα του ανάλογο με τις ιδιαίτερες δεξιότητές του. Άλλος εργάστηκε περισσότερο για τη σύνταξη του κειμένου, άλλος για την ψηφιακή διαμόρφωσή του και άλλος για την παρουσίαση της τελικής προσπάθειάς τους στην ολομέλεια των μαθητών.

Υπήρξαν προβλήματα με τη συμμετοχή μικρού αριθμού μαθητών στις διδακτικές παρεμβάσεις εξαιτίας πλήρους αδυναμίας σύνδεσης στην πλατφόρμα σύγχρονης τηλεκπαίδευσης λόγω έλλειψης εξοπλισμού ή σύνδεσης στο διαδίκτυο. Επιπλέον όσοι μαθητές, από εκείνους που συμμετείχαν, χρησιμοποιούσαν κινητά τηλέφωνα και όχι λάπτοπ ή σταθερούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές δυσκολεύτηκαν στην συμπλήρωση των συνεργατικών εγγράφων αλλά τελικά συμμετείχαν ενεργά.

Ποιες δυσκολίες παρουσιάστηκαν;

Οι δυσκολίες αφορούσαν κυρίως στην εξοικείωση των μαθητών με τα εργαλεία της ψηφιακής τάξης, η οποία όμως αποκτήθηκε γρήγορα τόσο με την υποβοήθηση από τον εκπαιδευτικό όσο και με μεταξύ τους εξηγήσεις. Μικροπροβλήματα που αφορούσαν στο περιεχόμενο του σεναρίου επιλύθηκαν μέσω της επικοινωνίας των μαθητών μεταξύ τους αφού σε αυτό συνέβαλε η εργασία τους κατά ομάδες.

Αν σχεδιάζατε πάλι το σενάριο, θα το αλλάζατε όλο ή επί μέρους στοιχεία του και ποια;

Η εφαρμογή στην πράξη του σεναρίου ανέδειξε αδυναμίες που θα μπορούσαν να διορθωθούν ώστε να είναι επιτυχέστερη μια μελλοντική νέα εφαρμογή του. Συγκεκριμένα:

α) Προκειμένου να συμμετέχουν ενεργά όλοι οι μαθητές και να μην υπάρχουν αποκλεισμοί, θα έπρεπε να εξασφαλιστεί η πρόσβαση όλων στη σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση με τη χορήγηση των απαραίτητων συσκευών και σύνδεσης στο διαδίκτυο.

β) Καθώς το σενάριο προέβλεπε την επεξεργασία ψηφιακής παρουσίασης google, θα ήταν καλύτερο εξ αρχής να ζητούνταν από το σύνολο των μαθητών να έχει λογαριασμό στη google, ώστε να έχει ευκολότερη πρόσβαση στα ψηφιακά εργαλεία που απαιτούνται για την υλοποίηση των εργασιών.

γ) Το σενάριο δεν περιείχε όλες τις Θρησκευτικές του κόσμου επειδή είχε μορφή επανάληψης και εμπέδωσης όσων είχαν ήδη διδαχθεί στην τάξη. Μια εκ νέου εφαρμογή του θα μπορούσε να περιλαμβάνει επιπλέον και άλλες θρησκευτικές όπως ο Ταοϊσμός και ο Κομφουκιανισμός.

Αναστοχασμός για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η υλοποίηση του σεναρίου μέσω της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ήταν μια πρωτόγνωρη εμπειρία για τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές. Ανέδειξε τις μεγάλες δυνατότητες ενός τέτοιου τρόπου διδασκαλίας που μπορεί να συνδυαστεί με την διδασκαλία στην πραγματική τάξη, να φανεί δε χρήσιμος κυρίως σε συνθήκες δύσκολες όπως η πανδημία. Η ανταπόκριση των μαθητών στο εγχείρημα και η εξοικείωσή τους με αυτό τον τρόπο μαθησιακής διαδικασίας είναι σημαντική αλλά με αρκετές επιμέρους αδυναμίες. Πρωτίστως θα πρέπει να εξασφαλιστεί η δυνατότητα πρόσβασης του συνόλου των μαθητών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ώστε κατόπιν αυτή να μπορεί να λάβει υποχρεωτικό χαρακτήρα για το σύνολο των μαθητών.

Συμπεράσματα

Η διδασκαλία για τις θρησκείες αποτελεί σημαντικό μέρος της διδακτέας ύλης του μαθήματος των Θρησκευτικών της Β΄ τάξης Γενικού Λυκείου. Για την προσέγγιση αυτού του διδακτικού αντικειμένου, αλλά και άλλων παρόμοιων, όχι δια ζώσης αλλά μέσω της εξ αποστάσεως διδασκαλίας, απαιτείται ο σχεδιασμός της διδασκαλίας να λαμβάνει υπόψη του τις ψηφιακές ικανότητες των μαθητών αλλά και τη δυνατότητα να μαθαίνουν ενεργώντας οι ίδιοι με τρόπο ομαδοσυνεργατικό, ακόμη κι αν βρίσκονται μακριά ο ένας από τον άλλο. Η χρήση των ψηφιακών μέσων καθίσταται πλέον απαραίτητο εργαλείο για τη διδασκαλία και μπορεί να φανεί χρήσιμη όχι μόνο σε έκτακτες περιόδους όπως μία πανδημία, αλλά και όταν τα σχολεία λειτουργούν κανονικά ως μέρος ενός μικτού μοντέλου μάθησης αλλά και επειδή οι μαθητές διαθέτουν πλέον μεγάλη εξοικείωση στο χειρισμό των ψηφιακών μέσων, η οποία μπορεί να μετατραπεί σε εργαλείο έρευνας και γνώσης. Το ζητούμενο είναι ένα ισορροπημένο μοντέλο μάθησης με κύρια γνωρίσματα την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, την εφαρμογή των αρχών συνεργασίας και αλληλεπίδρασης ομάδων μαθητών, την κριτική χρήση των ψηφιακών μέσων και εργαλείων και ένας σχεδιασμός που να επιτρέπει οι στόχοι των διδακτικών σεναρίων να μπορούν να υπηρετηθούν τόσο στη δια ζώσης εκπαιδευτική καθημερινότητα όσο και σε έκτακτες ανάγκες εξ αποστάσεως διδασκαλίας ή ως μέρος εντός μικτού μοντέλου μάθησης.

Βιβλιογραφία

Bawden, D. & Robinson, L. (2002). Promoting Literacy in a Digital Age: Approaches to Training for Information Literacy, *Learned Publishing* 15(4), 297-301.

Debes, J. L. (1969). The loom of visual literacy. *Audiovisual Instruction*, 14, 25-27.

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind and society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press . Retrieved July 15, 2020, from <http://www.unilivre.edu.co/bogota/pdfs/2016/mc16.pdf>

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ. & Παπαλεξανδρόπουλος, Σ. (2012). *Θρησκευτικά Β' Λυκείου, Χριστιανισμός και Θρησκείματα*. Αθήνα: ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Θρησκευτικά Β' Λυκείου (2020). *Χριστιανισμός και Θρησκείματα*. Αθήνα: ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κουτσογιάννης, Δ. (2012). Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, 32, σ. 208-222. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ. Προσπελάστηκε 15 Ιουλίου 2020 από www.academia.edu/3064101/Κουτσογιάννης_2012._Ο_ρόμβος_της_γλωσσικής_εκπαίδευσης?swp=rr-rw-wc-8694564

Κουτσογιάννης Δ., Παυλίδου, Μ., Χαλυσιάνη, Ι., (2011). *Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες*, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Προσπελάστηκε 15 Ιουλίου 2020 από http://old.greek-language.gr/sites/default/files/digital_school/p3.1.2_glwssa_bthmia.pdf

Κουτσογιάννης, Δ., (2011). *Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητες – συμπεράσματα*. Προσπελάστηκε 15 Ιουλίου 2020 από www.academia.edu/8694564/

Ματσαγγούρας, Η. (1995). *Ομαδοκεντρική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα, Γρηγόρης.

Ματσαγγούρας, Η. (2011). *Η Καινοτομία των Ερευνητικών Εργασιών στο Γενικό Λύκειο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Παπαγεωργίου, Χ. (2020). *Σύντομος οδηγός για άτομα που βρίσκονται σε απομόνωση λόγω του κορονοϊού (COVID-19)*. Προσπελάστηκε 15 Ιουλίου 2020 από https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2020/03/odigos_apomonosi.pdf

Τζιφόπουλος, Μ. (2010). *Ψηφιακός γραμματισμός υποψήφιων εκπαιδευτικών. Συνθήκες και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Τσαγκαρλή – Διαμάντη, Ε. (2000). Σύγχρονα μοντέλα διδασκαλίας θεολογικού μαθήματος. Η ομαδική διδασκαλία, *Κοινωνία*, τ. 3. Αθήνα: εκδ. Πανελλήνιος Ένωσις Θεολόγων.

ΥΠΑΙΘ (2020), *Ερωτήσεις και απαντήσεις για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση*. Προσπελάστηκε 15 Ιουλίου 2020 από <https://www.minedu.gov.gr/QA.pdf>

Φάκελος Μαθήματος (2019). *Θρησκεία και Κοινωνία, Β' Λυκείου*. Αθήνα: ΙΤΥΕ Διόφαντος.